

Speciaal en gewoon onderwijs volgen te veel hun eigen route

Dor onze redacteur
ANS WANSINK

UTRECHT, 2 juni — De groei van het speciaal onderwijs is grondeels te wijten aan het gebrekkig functioneren van het reguliere basisonderwijs. Deze conclusie maakt prof. Stevens, die deze week met prof. Doornbos een studie publiceert naar de groei van het speciaal onderwijs, het onderwijs aan kinderen met een handicap of met leer- en opvoedingsmoeilijkheden.

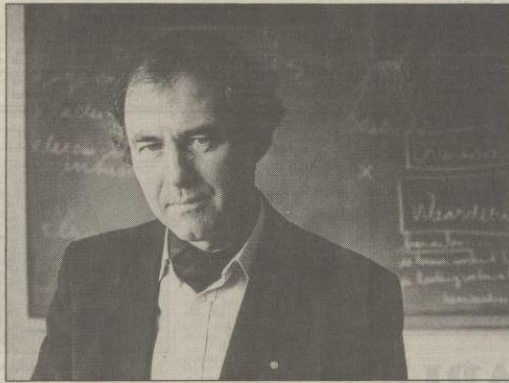
In 1945 ging ruim twee procent van de leerlingen naar een school voor wat toen heette het buitengeen onderwijs. In 1970 was dit percentage vier, nu is het acht en het stijgt nog steeds. Volgens Stevens zou het grootste deel van de leerlingen in het gewone onderwijs moeten kunnen worden opgevangen. Het speciaal onderwijs is vijf keer zo duur als een basisschool zonder leerlingen met problemen.

Onbehagen

„Ik wil me zo weinig mogelijk met de politiek bemoeien”, stelt Stevens met nadruk. „Maar de leraren ervaren de bezuinigingsmaatregelen als buitengewoon pijnlijk. De minister is daarvoor de eerste verantwoordelijke. Maar die maatregelen worden door Deetman niet zonder overleg met de onderwijsorganisaties genomen. Die zijn toch voor een deel medeverantwoordelijk. Deze situatie belemmert snelle realisering van gewenste ontwikkelingen in het onderwijs. De leraar zelf moet meer invloed krijgen.”

Stevens geeft ook andere dan politieke oorzaken voor het toegenomen onbehagen van de leerkracht. De werkdruk is toegenomen doordat de ouders hogere eisen stellen en de leerlingen minder gemotiveerd zijn en zich moeilijker in het gareel laten zetten. De school moet steeds meer de kwetsbaarheid van ouders en kinderen die onder spanningen leven, zien te compenseren. „Er is sprake van een toenemende pedagogische belasting van het onderwijs, terwijl de school niet weet hoe je professioneel met gedragsmoeilijkheden moet omgaan. De leraar wordt daar niet op voorbereid. Hij krijgt daar in de school zelf geen steun bij. De schooladviesdienst komt op afroep van buiten, maar is niet voordereid bij de hand.”

De werkdruk wordt voor de leraar zo zwaar dat hij genoodigd is om de „koopels” van de andere kant. De minister wil bezuinigen op het speciaal onderwijs, terwijl bonden en de besturenorganisaties bewezen willen zien dat de scholen voor speciaal onderwijs omisbaar zijn. Beide opdrachtge-

Prof. dr. L. M. Stevens, hoogleraar orthopedagogiek aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. (Foto NRC Handelsblad/Freddy Rikken)

men. Wanneer leraren aan hun grenzen komen, denken ze meteen aan verwijzing”, legt Stevens uit. „Hun zorgen zijn verduwen en ze zijn van de verantwoordelijkheid van het speciaal onderwijs moeten overnemen.”

Mislukt

Volgens Stevens is er van die onderwijskundige vernieuwing niets terecht gekomen. „De meeste leraren weten zich nog geen raad met individualisering, één

door verwijzing, machteloos geworden. Er wordt altijd los van de onderwijspraktijk over opleiding van leraren gesproken, dat is zeer onlogisch. Je kunt leraren niet op hun 22ste of 23ste klaar hebben voor het werk dat ze hun leven lang moeten doen. Ze zijn dan hooguit junior, leraar in opleiding. Ze moeten intern worden begeleid, en regelmatig terug naar de PABO om cursussen te bezoeken.”

Twee procent

Er zullen scholen voor speciaal onderwijs nodig blijven. Stevens: „Er is een zo'n twee procent leerlingen met ernstige leer- en spellingsproblemen, die alleen met gespecialiseerde kunde kunnen worden opgeleid. Maar het speciaal onderwijs moet samen met de reguliere scholen voor de kinderen in een regio verantwoordelijk zijn. Deze gewone scholen moeten intern deskundigheid in huis hebben om leerkrachten te begeleiden. Je zou in de school junior- en seniorleraren moeten hebben. De seniorleraren hebben in mijn optiek niet alleen meer ervaring, maar ook meer kennis van zichzelf, zijn professioneler ingeschild. De leraar moet permanent worden bijgeschoold. Met de ouders moet een serieuze discussie over pedagogische zaken worden aangegeven.”

Minister Deetman en staatssecretaris Ginjaar-Maas hebben onlangs besloten de uitgaven aan het speciaal onderwijs niet meer te verhogen. Stevens: „Bevriezing van de uitgaven voor het speciaal onderwijs op het niveau van 1987 doet een stuwmeer ontstaan van leerlingen die zijn doorverwezen naar het gewone basisonderwijs, maar niet kunnen worden geplaatst op het speciaal onderwijs.

Niemand heeft zich kunnen voorbereiden op die maatregel. Die kinderen, zo'n twee à drieduizend per jaar, staan op de springplank, maar kunnen niet springen”, is het commentaar van de Utrechtse hoogleraar orthopedagogiek, die op zichzelf vrede kan hebben met maatregelen ter beperking van de groei van het speciaal onderwijs.

„Ik heb geen behoefte aan meer middelen, ik heb behoefte aan veranderingen”, verklaart Stevens. „Maar ik maak me niet veel illusies. De fixatie op het probleem van de middelen stagneert de discussie over de werkelijke problemen vrijwel volledig. Het gaat erom de structuren te veranderen. De universiteiten zijn gedwongen geweest zeer ingrijpend te reorganiseren. Dat heeft niet tot verlies aan kwaliteit geleid, integendeel. De wetenschappelijke productie werd opgevoerd, er kwamen nieuwe vakgroepen. Er wordt ook pijn geleden, mensen worden ontslagen, maar er is een klimaat dat vernieuwing stimuleert. Dat mis ik in andere sectoren van het onderwijs.”

Gelijken

Stevens besluit met een gelijkenis ter illustratie van de uitzichtloosheid waarin het onderwijs zijn inzichten verkeert. „Er is een schilderij van Van Gogh, de rondgang der gevangenen, naar een boetsnode van Gustave Doré. Je ziet de gevangenen op een binnenplaats met hoge muren rondgevoerd. Men kan niet meer over elkaar schouder heen kijken, heeft geen perspectief en komt elke keer op hetzelfde punt terug. Ik denk dat de overlegpartners in een rondgang gevangen zijn. Dat het onderwijs zelf in zo'n rondgang is terechtgekomen, de leraar voelt zich een gevangene.”

NRC Handelsblad, 2 juni 1988

Speciaal en gewoon onderwijs volgen te veel hun eigen route

Dor onze redacteur ANS WANSINK

UTRECHT, 2 juni — De groei in het speciaal onderwijs is grondeels te wijten aan het gebrekkig functioneren van het reguliere basisonderwijs. Deze conclusie trekt prof. Stevens, die deze week met prof. Doornbos een studie publiceert naar de groei van het speciaal onderwijs, het onderwijs aan kinderen met een handicap of met leer- en opvoedingsmoeilijkheden. In 1945 ging ruim twee procent van de leerlingen naar een school voor wat toen heette het buitengeen onderwijs. In 1970 was dit percentage vier, nu is het acht en het stijgt nog steeds. Volgens Stevens zou het grootste deel van de leerlingen in het gewone onderwijs moeten kunnen worden opgevangen. Het speciaal onderwijs is vijf keer zo duur als een basisschool zonder leerlingen met problemen.

Prof. dr. L. M. Stevens is hoogleraar orthopedagogiek aan de Rijksuniversiteit Utrecht. Eind '86 kreeg Stevens samen met collega K. Doornbos uit Amsterdam de opdracht de oorzaken van de explosieve groei van het speciaal onderwijs, meer in het bijzonder van de scholen voor leer- en opvoedingsmoeilijkheden (LOM) en voor moeilijk lerende kinderen (MLK) te onderzoeken. Het duo kreeg deze opdracht van twee opdrachtgevers met een tegengesteld belang: minister Deetman enerzijds en de onderwijsorganisaties, de „koopels”, aan de andere kant. De minister wil bezuinigen op het speciaal onderwijs, terwijl bonden en de besturenorganisaties bewezen willen zien dat de scholen voor speciaal onderwijs omisbaar zijn. Beide opdrachtgevers komen bij Stevens van een koude kermis thuis.

Onbehagen

„Ik wil me zo weinig mogelijk met de politiek bemoeien”, stelt Stevens met nadruk. „Maar de leraren ervaren de bezuinigingsmaatregelen als buitengewoon pijnlijk. De minister is

daarvoor de eerstverantwoordelijke. Maar die maatregelen worden door Deetman niet zonder overleg met de onderwijsorganisaties genomen. Die zijn toch voor een deel medeverantwoordelijk. Deze situatie belemmert snelle realisering van gewenste ontwikkelingen in het onderwijs. De leraar zelf moet meer invloed krijgen."

Stevens geeft ook andere dan politieke oorzaken voor het toegenomen onbehagen van de leerkracht. De werkdruk is toegenomen doordat de ouders hogere eisen stellen en de leerlingen minder gemotiveerd zijn en zich moeilijker in het gareel laten zetten. De school moet steeds meer de kwetsbaarheid van ouders en kinderen die onder spanningen leven, zien te compenseren. „Er is sprake van een toenemende pedagogische belasting van het onderwijs, terwijl de school niet weet hoe je professioneel met gedragsmoeilijkheden moet omgaan. De leraar wordt daar niet op voorbereid. Hij krijgt daar in de school zelf geen steun bij. De schooladviesdienst komt op afroep van buiten, maar is niet voortdurend bij de hand."

De werkdruk wordt voor de leraar zo zwaar dat hij geneigd is moeilijk handelbare kinderen snel door te verwijzen naar LOM- en MLK-scholen. „Het speciaal onderwijs is een systeem dat de pretentie heeft oplossingen te kunnen bieden voor kinderen met problemen.

Wanneer leraren aan hun grenzen komen, denken ze meteen aan verwijzing", legt Stevens uit. „Hun zorgen zijn verdwenen en ze zijn van de verantwoordelijkheid van het kind verlost. Ik vind dit soort verwijzingen oneigenlijk. Regulier en speciaal onderwijs moeten samen één systeem gaan vormen, met een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de kinderen in hun regio." „In 1985 is de basisschool van start gegaan. Niet alleen werden kleuter- en lagere school samengevoegd, ook zou het onderwijs meer moeten worden toegesneden op de individuele eigenschappen van kinderen. Door 'zorgverbreding' zou de nieuwe basisschool taken van het speciaal onderwijs moeten overnemen."

Mislukt

Volgens Stevens is er van die onderwijskundige vernieuwing niets terecht gekomen. „De meeste leraren weten zich nog geen raad met individualisering, één van de doelstelling van de basisschool. Van de differentiatie naar niveau, een andere doelstelling, profiteren de beste leerlingen het meest en de kinderen op het laagste niveau het minst." De scholing van leraren is volgens Stevens één van de hoofdproblemen. „Het lukt niet leerkrachten buiten de klas bij te scholen. De docenten van de pedagogische academies zijn er trouwens onvoldoende voor opgeleid. Deze PABO's zijn ontmand door vergrijzing, machteloos geworden. Er wordt altijd los van de onderwijspraktijk over opleiding van leraren gesproken, dat is zeer onlogisch. Je kunt leraren niet op hun 22ste of 23ste klaar hebben voor het werk dat ze hun leven lang moeten doen. Ze zijn dan hooguit junior, leraar in opleiding. Ze moeten intern worden begeleid, en regelmatig terug naar de PABO om cursussen te bezoeken."

Twee procent

Er zullen scholen voor speciaal onderwijs nodig blijven. Stevens: „Er is een zo'n twee procent leerlingen met ernstige lees- en spellingsproblemen, die alleen met gespecialiseerde kunde kunnen worden opgelost. Maar het speciaal onderwijs moet samen met de reguliere scholen voor de kinderen in een regio verantwoordelijk zijn. Deze gewone scholen moeten intern

deskundigheid in huis hebben om leerkrachten te begeleiden. Je zou in de school junior- en seniorleraren moeten hebben. De seniorleraren hebben in mijn optiek niet alleen meer ervaring, maar ook meer kennis van zaken, zijn professioneler ingesteld. De leraar moet permanent worden bijgeschoold. Met de ouders moet een serieuze discussie over pedagogische zaken worden aangegaan."

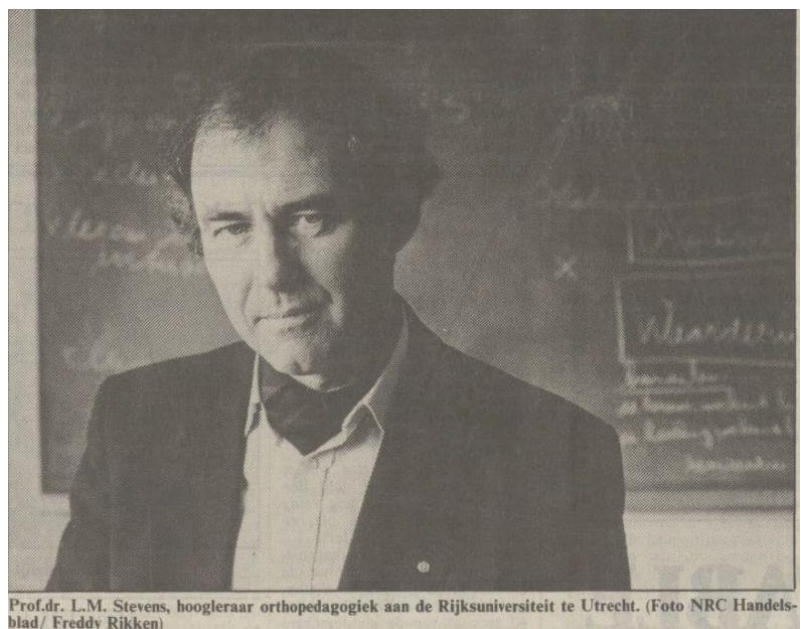
Minister Deetman en staatssecretaris Ginjaar-Maas hebben onlangs besloten de uitgaven aan het speciaal onderwijs niet meer te verhogen. Stevens: „Bevriezing van de uitgaven voor het speciaal onderwijs op het niveau van 1987 doet een stuwmeer ontstaan van leerlingen die zijn doorverwezen door het gewone basisonderwijs, maar niet kunnen worden geplaatst op het speciaal onderwijs.

Niemand heeft zich kunnen voorbereiden op die maatregel. Die kinderen, zo'n twee a drieduizend per jaar, staan op de springplank, maar kunnen niet springen", is het commentaar van de Utrechtse hoogleraar orthopedagogiek, die op zichzelf vrede kan hebben met maatregelen ter beperking van de groei van het speciaal onderwijs. „Ik heb geen behoefte aan meer middelen, ik heb behoefte aan veranderingen", verklaart Stevens. „Maar ik maak me niet veel illusies. De fixatie op het probleem van de middelen stagneert de discussie over de werkelijke problemen vrijwel volledig. Het gaat erom de structuren te veranderen. De universiteiten zijn gedwongen geweest zeer ingrijpend te reorganiseren. Dat heeft niet tot verlies aan kwaliteit geleid, integendeel. De wetenschappelijke productie werd opgevoerd, er komen nieuwe vakgroepen. Er wordt ook pijn geleden, mensen worden ontslagen, maar er is een klimaat dat vernieuwing stimuleert. Dat mis ik in andere sectoren van het onderwijs."

Gelijkenis

Stevens besluit met een gelijkenis ter illustratie van de uitzichtloosheid waarin het onderwijs zijns inziens verkeert. „Er is een schilderij van Van Gogh, de rondgang der gevangenen, naar een houtsnede van Gustave Doré. Je ziet de gevangenen op een binnenplaats met hoge muren rondjes lopen. Men kan niet meer over elkaars schouder heen kijken, heeft geen perspectief en komt elke keer op hetzelfde punt terug. Ik denk dat de overlegpartners in een rondgang gevangen zijn. Dat het onderwijs zelf in zo'n rondgang is terechtgekomen, de leraar voelt zich een gevangene."

Prof.dr. *L.M. Stevens*, hoogleraar orthopedagogiek aan *de* Rijksuniversiteit te Utrecht. (Foto NRC Handelsblad/ Freddy Rikken)

Prof.dr. L.M. Stevens, hoogleraar orthopedagogiek aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. (Foto NRC Handelsblad/ Freddy Rikken)